

УДК 343.102:336.142

Р.Л. СТЕПАНЮК

Національний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ В СПРАВАХ ПРО ЗЛОЧИННІ ПОРУШЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Розглядаються тактичні особливості допиту осіб, які скоїли злочини, передбачені статтями 210 і 211 КК України, а також свідків. Аналізуються недоліки, що зустрічаються в практичній діяльності; формулюються практичні рекомендації по підготовці та проведенню допиту підозрюваних у типових тактичних ситуаціях. Указується коло осіб, які можуть бути свідками по справах даної категорії, визначається предмет допиту кожної категорії свідків і найбільш ефективні тактичні прийоми його проведення.

Узагальнення кримінальних справ про злочинні порушення бюджетного законодавства (ст.210 і 211 КК України), анкетування й інтерв'ювання 110 слідчих і 80 оперативних працівників, які приймали участь у розслідуванні цих злочинів, дозволяє зробити висновок, що суттєві для справи обставини нерідко встановлюються саме за допомогою допиту. В той же час на практиці при проведенні даної слідчої дії мають місце певні проблеми, пов'язані в тому числі і з відсутністю наукових рекомендацій, які б враховували особливості допиту в справах про бюджетні злочини. Це призводить до ускладнень при визначенні предмету допиту, кола свідків злочинних дій службових осіб, мотивів надання неправдивих показань та деяких інших питань.

Освітлення питань тактики допиту в справах про злочини, передбачені ст.ст.210, 211 КК, є частиною важливої наукової задачі – розробки методики їх розслідування.

Завданням цієї статті є виклад науково-обґрунтованих практичних рекомендацій щодо специфіки проведення допиту підозрюваних (обвинувачених) у скоєнні злочинного порушення бюджетного законодавства у типових тактичних ситуаціях, визначення кола найбільш ймовірних свідків злочинних дій і предмету їх допиту.

Допит підозрюваного (обвинуваченого). Особливостями допиту підозрюваних при розслідуванні злочинних порушень бюджетного законодавства, що впливають на вибір тактичних прийомів його проведення є: а) досить велика обізнаність підозрюваного з матеріалами, які перебувають в розпорядженні слідчого; б) високий освітній рівень підозрюваних та їх соціальний статус; в) нерідка присутність при допиті захисника. В таких умовах підвищується значимість ретельної підготовки допиту.

Тактика допиту визначається, перш за все, позицією допитуваного. Тому, починаючи допит, важливо встановити, чи визначив він свою позицію заздалегідь, і в чому її сутність. Це дозволить уже на початку допиту чітко усвідомити, в якій ситуації доведеться вести допит - у безконфліктній чи конфліктній, щоб відповідно до

цього визначити шляхи і засоби одержання правдивих і повних показань. Якщо в справі бере участь захисник, то обвинувачуваний звичайно визначає і погоджує свою позицію із ним.

Допит у безконфліктній ситуації при розслідуванні злочинних порушень бюджетного законодавства, як правило, не викликає суттєвих ускладнень при умові належної до нього підготовки. Складнощі обумовлені в основному необхідністю встановлення деяких обставин - їх, як правило, легко подолати шляхом постановки особі, яка допитується, нагадуючих запитань або пред'явленням документів та інших доказів у справі. На початку допиту підозрюваного необхідно з'ясувати питання організації керівництва підприємством, установою чи організацією, джерел та порядку фінансування, ведення бухгалтерського обліку і стану звітності, обсяг і характер службових повноважень особи. Після цього встановлюються обставини, що стосуються виявлених фактів порушень бюджетного законодавства з посиланнями на документи, які підтверджують чи спростовують ці факти. Необхідно також одержати показання, що стосуються результатів ревізії і проведених у справі експертиз. Показання осіб, які визнали себе винними в порушенні бюджетного законодавства, слід ретельно перевірити оглядом документів, їх аналізом, допитом інших осіб, проведенням судових експертиз і інших необхідних слідчих дій.

Конфліктна ситуація допиту характеризується повним або частковим наданням неправдивих показань або відмовою від їх дачі. Основною причиною надання неправдивих показань підозрюваними, безумовно, є прагнення уникнути відповідальності. Іноді обвинувачений повністю не визнає свою вину у скоєнні бюджетного злочину та відмовляється від дачі показань.

Виявити неправдивість показань з боку підозрюваного можна, знаючи основні ознаки неправди на допиті, які докладно описані в криміналістичній літературі [1, с.191; 2, с.35-36]. У випадках, коли слідчий стикається з наданням неправдивих свідчень, а також з відмовою від дачі показань, в залежності від ситуації, виникає необхідність у використанні одного або кількох тактичних

приймів допиту, розроблених криміналістичною наукою [3, с.124-156].

Особливо ефективним при допитах підозрюваного в справах про злочинні порушення бюджетного законодавства є пред'явлення допитуваному документів та інших доказів, які підтверджують факт скоєння злочину даною службовою особою, на що вказали 72 % опитаних нами слідчих. Використання документів на допитах має застосовуватись з урахуванням певних рекомендацій [4, с.38-131; 5, с.133] і носить ситуативний характер. Доцільно розглянути основні конфліктні тактичні ситуації допиту, які є типовими в процесі розслідування злочинів, пов'язаних з порушеннями бюджетного законодавства.

Ситуація 1. Підозрюваний не визнає свою участь у відповідних операціях (господарських, фінансових, управлінських, нормотворчих), при здійсненні яких вчинено злочин (характерна при скоєнні злочину з використанням підроблених документів, коли особа розраховує на відсутність матеріальних слідів її злочинної діяльності).

Найефективнішими тактичними прийомами допиту в цій ситуації є тактична комбінація "встановлення участі": 1) встановлення характеру участі даної особи в усій відповідній (господарській, фінансовій, нормотворчій) діяльності підприємства чи установи, де було вчинено злочин; 2) виявлення причин, чому в даному конкретному випадку службова особа не приймала участі в самих операціях та/або контролі за ними; 3) пред'явлення документів, що були предметом підробки, в сполученні з запитаннями стосовно участі допитуваного в їх складанні (підписанні); 4) пред'явлення фрагментів протоколів допитів співучасників або свідків, які викривають особу в скоєнні злочину; 5) пред'явлення висновків почеркознавчої або техніко-криміналістичної експертизи документів, що підтверджують факт участі підозрюваного в складанні (підписанні) сфальсифікованих документів.

Ситуація 2. Підозрюваний не заперечує факт участі у скоєнні злочину, але вказує, що не усвідомлював протиправного характеру своїх дій

Даючи в такому випадку неправдиві свідчення, особа розраховує на не встановлення суб'єктивної сторони злочину у вигляді умислу, або, хоча б на пом'якшення в наступному мірі покарання. В такій ситуації рекомендується тактична комбінація "встановлення усвідомлення протиправності діяння": 1) роз'яснення положення ст.68 Конституції, що "незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності"; 2) постановка контрольних запитань, пов'язаних із встановленням знання або незнання положень певних нормативних актів, 3) демонстрація обізнаності слідчого у нюансах нормативного регулювання бюджетної сфери, порядку розпорядження бюджетними коштами (їх розподілу, перерозподілу та безпосереднього використання) (можливе також використання допомоги спеціалістів - бухгалтера,

економіста, фінансиста в проведенні допиту); 4) пред'явлення документів, що підтверджують факти дотримання підозрюваним при здійсненні інших операцій норм бюджетного законодавства, які потім були порушені; 5) ґрунтовне роз'яснення допитуваному положень нормативно-правових актів, які були ним порушені й безпідставності його заперечень; 6) пред'явлення документів, які підтверджують факт порушення бюджетного законодавства; 7) пред'явлення фрагментів протоколів допитів співучасників або свідків, які викривають особу у злочині; 8) пред'явлення висновків почеркознавчої або техніко-криміналістичної експертизи документів, які підтверджують факт підробки документів даною особою (якщо це мало місце).

Ситуація 3. Підозрюваний не заперечує участь у здійсненні відповідних операцій, але заперечує свою винність у вчиненні злочину, "перекладаючи" вину на інших підпорядкованих або вищестоящих службових осіб.

Найефективніші тут є тактичні прийоми тактичної комбінації "встановлення причетності": 1) максимальна деталізація показань стосовно всіх обставин здійснення господарських та фінансових операцій з бюджетними коштами або підготовки та прийняття нормативно-правових і розпорядчих актів, які змінюють доходи і видатки бюджету всупереч встановленому законом порядку; 2) пред'явлення бухгалтерських, розрахункових, нормативних документів, якими підтверджується вчинення злочинного порушення бюджетного законодавства даною службовою особою; 3) пред'явлення документів (їх фрагментів), якими встановлюються службові обов'язки даної особи, що були нею порушені; 4) пред'явлення протоколів допитів осіб, які викривають допитуваного у вчиненні злочину; 5) встановлення протиріч в показаннях допитуваного та використання їх з метою викриття неправдивих свідчень; 6) постановка підозрюваному запитань, що дозволяють проконтролювати показання і виявити їхню хибність

Ситуація 4. Присутній при допиті захисник здійснює протидію належному проведенню слідчої дії.

При проведенні допиту підозрюваного (обвинуваченого), якщо у ньому приймає участь захисник, В.К. Вельський рекомендує наступне: а) не втрачати ініціативи керування допитом; б) контролювати поведінку адвоката (словесні і жестові підказки підзахисному); в) аналізувати його вчинки з метою визначення, на що саме і як конкретно (усміхнувся, засмутився) прореагував адвокат, що за цим стоїть - допущена слідчим помилка або вдалий хід, тобто оцінка тактики, яка використовується, і подальшим внесенням до неї змін; г) детально фіксувати все, що характеризує участь адвоката у допиті (коли, у зв'язку з чим було заявлено клопотання, яке саме і після чого було поставлено запитання, які конкретно були підказки підзахисному тощо) [6, с.76-77].

До вказаних рекомендацій вважаємо доцільним до-

дати попередження захисника на початку допиту про неприпустимість протиправної поведінки (ч.6 ст.48 КПК) і роз'яснення йому процесуальних наслідків перешкоджання встановленню істини по справі (ч.4 ст.61 КПК); б) застосування технічних засобів фіксації ходу допиту (аудіо-, або відеозапису). Значення першого заходу має особливо суттєве значення в зв'язку з можливістю допущення в якості захисників не тільки адвокатів, а й деяких інших осіб (ч.2 ст.44 КПК), які не завжди мають достатню правову підготовку. Використання тактичного прийому застосування технічних засобів фіксації ходу та результатів допиту дозволить або уникнути негативних дій захисника, або зафіксувати їх та використати ці результати для прийняття до недобросовісного захисника мір процесуального та організаційного впливу.

Допит свідків. З урахуванням їх залежності від службових осіб-порушників бюджетного законодавства, а також особистої участі в господарських, фінансових, нормотворчих і інших операціях, пов'язаних з формуванням, розподілом, перерозподілом, використанням бюджетних коштів, можна виділити наступні групи свідків.

1. Співробітники даного державного органу, підприємства, установи чи організації, які знаходяться в прямій службовій залежності від порушника бюджетного законодавства. До цієї групи, зокрема, відносяться: а) підпорядковані службові особи (заступники, головні бухгалтери, начальники планово-фінансових, юридичних та інших відділів, структурних підрозділів); б) працівники і службовці (рядові працівники бухгалтерій, канцелярії, касири, секретарі, водії, робітники тощо).

Підпорядковані службові особи даного державного органу, підприємства чи установи нерідко замовчують деякі факти стосовно обставин справи, а іноді й надають неправдиві показання з метою виправдати чи пом'якшити вину підозрюваного (обвинуваченого) або, навпаки, - у бік повної чи часткової обмови. Їх поведінка під час допиту обумовлюється тим, що вони, як правило, по-перше, самі приймають участь в операціях з бюджетними коштами або підготовці нормативно-правових чи розпорядчих актів стосовно формування або використання бюджетних коштів, по-друге, знаходяться у тісних службових і позаслужбових (дружніх, ворожих) відносинах зі своїм керівником.

На надання названою категорією свідків правдивих і повних показань суттєво впливає та обставина, що вони звичайно побоюються особистої відповідальності разом з керівником за порушення бюджетного законодавства. З іншого боку, невірно зрозумілі моральні аспекти завважають їм давати показання, викриваючи безпосереднього керівника у скоєнні злочину, а неприязні відносини (зздрість, кар'єризм і т.п.), навпаки, можуть підштовхнути до обмови.

Суттєвий вплив має і фактор безпосередньої службової залежності від порушника бюджетного законо-

давства. Тому при підготовці та проведенні допиту таких свідків слідчому слід націлюватись на детальне встановлення всіх обставин проведення відповідних операцій з бюджетними коштами або підготовки та прийняття незаконних нормативно-правових чи розпорядчих актів у бюджетній сфері, які цікавлять слідство. При цьому бажано не акцентувати увагу на злочинному характері дій керівника.

У свідків цієї категорії, як правило, з'ясовуються питання, направлені на виявлення: а) їх службових повноважень; б) особистих стосунків з керівником, який припустив порушення бюджетного законодавства; в) особистої участі у підготовці та здійсненні фінансових, господарських операцій, нормотворчої діяльності, при яких було скоєно злочин; г) причин порушень ними своїх обов'язків при здійсненні службових повноважень (якщо такі мали місце); д) відомостей щодо відомих ним обставин скоєння злочину; е) відомостей, що характеризують особу обвинуваченого; ж) інших суттєвих для справи обставин, про які вони знають.

Свідчення рядових працівників чи службовців найчастіше мають велике значення для розслідування порушень бюджетного законодавства, предметом яких стають кошти, виділені для виплати заробітної плати або інших виплат працівникам. Ці свідки в основному надають правдиві та повні показання. А основною причиною неправдивих показань з їх боку є службова залежність від порушника бюджетного законодавства. Тому при допиті свідків цієї категорії слідчому слід намагатись виявити, чи не знаходяться вони під впливом своїх керівників та чи не виконують їх вказівок стосовно свідчень, які слід давати.

У разі виявлення слідчим ознак впливу обвинуваченого на свідків, які є його підлеглими, потрібно приймати заходи по нейтралізації такої форми протидії розслідуванню. Ефективним в цій ситуації може бути вирішення питання про можливість відсторонення обвинуваченого від посади на час розслідування.

При допиті цієї категорії свідків виникає необхідність встановити: а) факти отримання робітниками зарплатні та інших виплат, дійсність їх підписів у платіжних відомостях; б) відповідність реальних термінів виплати заробітної плати термінам, вказаним у документах; в) відомості про обставини підготовки та виконання різного роду операцій, при яких було вчинено злочин, якщо такі дані стали відомі працівникам в силу виконання ними своїх трудових обов'язків (наприклад, рядові працівники бухгалтерії можуть надати відомості про оформлення фінансових та господарських операцій; касири - про обставини виплати готівкових бюджетних коштів через касу установи; працівники канцелярії та юридичної служби - про обставини підготовки, прийняття, узгодження, реєстрації, доведення до виконавців нормативно-правових або розпорядчих актів, незаконно виданих службовою особою і т.п.); г) відомості, що характеризують особистість обвинуваченого; д) інші ві-

домості, що мають значення для справи.

2. Службові особи (керівники) та службовці вищестоящих бюджетних установ, а також установ, які надавали бюджетні кошти недержавним підприємствам або організаціям.

Слід мати на увазі, що на вищестоящих розпорядників бюджетних коштів покладено обов'язки по здійсненню контролю за належним їх використанням нижчестоящими розпорядниками та одержувачами. Тому в деяких випадках правоохоронним органам стає відомо про скоєння бюджетного злочину саме від цих осіб. Вони, як правило, дають достовірні свідчення, якщо самі не припустили порушень своїх обов'язків при прийнятті нормативно-правових чи розпорядчих актів відносно виділення коштів, а також при здійсненні фінансових операцій. Допит свідків даної категорії може бути направлений на з'ясування: а) обставин виділення установі, що фінансується, бюджетних коштів, б) обставин доведення до підпорядкованої установи нормативних вимог щодо обсягів, розподілу, перерозподілу, лімітування виділених ній бюджетних асигнувань, встановлення спеціальних правил використання бюджетних коштів; в) обставин раніше проведених перевірок (ревізій) фінансово-господарської та нормотворчої діяльності підпорядкованої установи (службової особи), службових розслідувань, їх результатів, заходів дисциплінарного впливу щодо винних осіб за виявлені порушення; г) відомостей, що характеризують особистість обвинуваченого (зокрема, ставлення обвинуваченого до службових обов'язків, оцінка вищестоящим керівником компетентності даної службової особи, дані про раніше вчинювані порушення даною особою службової дисципліни, а також про раніше застосовані до неї дисциплінарні стягнення та заохочення і т.п.); д) інших відомостей, що мають значення для справи.

3. Працівники органів державного казначейства. Вони фактично здійснюють операції з бюджетними коштами за дорученням розпорядника. Крім того, вони повинні ретельно перевіряти достовірність даних, які надаються розпорядниками при дорученні про перерахування (виділення) коштів, а також контролювати цільове призначення цих грошей. Їх позиція при допиті залежить від того, чи були ними припущені порушення своїх обов'язків при оформленні та проведенні фінансових операцій. Вони можуть надати цінні свідчення стосовно фактів зловживань при використанні бюджетних коштів, а також загальних відомостей про особливості витрачання грошей розпорядником чи одержувачем, оформлення цих операцій та ведення бухгалтерського обліку і звітності в державному органі чи бюджетній установі. При допиті цієї категорії свідків мають виявитись: а) характер особистих стосунків зі службовою особою (особами), котра припустила злочинне порушення бюджетного законодавства, б) як проводиться працівником казначейства попередній та поточний контроль за дотриманням бюджетною установою, що об-

слуговується, вимог чинного бюджетного законодавства при розпорядженні бюджетними коштами; в) обставини виявлення порушення бюджетного законодавства (якщо це було виявлено казначейством), або причини не виявлення порушення під час виконання контрольних функцій; г) чи виявлялись раніше такі порушення, якщо так, то які саме; д) які заходи застосовувались до порушників фінансово-бюджетної дисципліни (чи було призупинено фінансування видатків; чи передавались матеріали до органів ДКРС, правоохоронних органів тощо), якщо такі заходи не застосовувались, то з яких причин; є) причини порушення працівником казначейства своїх обов'язків (якщо вони були порушені); ж) інші відомості, що мають значення для справи.

4. Працівники банківських установ (керівники, головні бухгалтери, начальники відділів тощо). Використання бюджетних коштів розпорядниками безпосередньо через банки в даний час обмежене у зв'язку із запровадженням казначейського обслуговування. Суттєве доказове значення свідчення банківських службовців мають при розслідуванні фактів використання бюджетних коштів усупереч їх цільовому призначенню службовими особами підприємств, установ та організацій недержавної форми власності, оскільки вони не знаходяться на казначейському обслуговуванні. Крім того, безпосередньо в банку бюджетні установи отримують готівкові кошти. Свідки цієї категорії можуть утаювати деякі відомості, якщо вони компрометують банк, оскільки проводити операції з бюджетними коштами можуть лише спеціально визначені вищими державними органами України банки. Серйозні порушення діючого законодавства з боку банківської установи можуть стати причиною позбавлення її такого права. У співробітників банку виясняються, як правило, обставини стосовно перерахування бюджетних коштів у вигляді фінансової допомоги комерційним структурам, цілей, розмірів, термінів їх використання (наприклад, поміщення на депозит, зняття з рахунку готівкою і т.п.) та інші відомості, що мають значення для справи.

5. Працівники контролюючих органів (контрольно-ревізійних підрозділів, Рахункової палати тощо) можуть надати слідчому відомості щодо фактів порушень бюджетного законодавства, виявлених під час ревізій і перевірок фінансової та господарської діяльності підприємства. Ця категорія свідків допитується, в основному, у випадках, коли є необхідність роз'яснити дані, викладені в акті документальної ревізії (довідці перевірки). Крім того, у свідків цієї категорії доцільно вияснити обставини проведеної ревізії (перевірки), зокрема, якою була поведінка осіб, причетних до порушення бюджетного законодавства під час перевірки (сприяння перевіряючим, протидія і т.д.), що дозволяє слідчому прогнозувати поведінку обвинуваченого та деяких інших осіб під час провадження досудового слідства. З боку таких свідків існує тенденція до приховування недоліків, якщо вони були ними припущені при проведенні докумен-

тальної перевірки. В цих випадках їх показання, як правило, слід перевірити проведенням інших слідчих дій, а також проконсультувавшись у спеціалістів.

6. Свідки інших категорій (члени сім'ї та знайомі обвинуваченого, його сусіди тощо) мають значення в основному для отримання даних, які характеризують особистість обвинуваченого. При цьому на достовірність їх свідчень значною мірою впливають особисті стосунки з обвинуваченим. Досить повно коло питань, за допомогою яких можна отримати характеристику особи при допиті, сформулювали В.С. Пітерцев та О.О. Степанов [7, с.29-30].

Таким чином, при підготовці до допиту свідка слід враховувати, до якої категорії він належить і визначити відповідну тактичну лінію допиту. Важливо уважно ознайомитись з повноваженнями допитуваного та його участю в здійсненні відповідних операцій у бюджетній сфері.

Допит свідка потрібно починати з роз'яснення допитуваному його прав, а також попередження про кримінальну відповідальність за відмову від дачі показань та за свідомо неправдиві свідчення. Якщо на цей момент у слідчого є сумніви в правдивості свідка, слід особливо підкреслити реальність відповідальності. Якщо такі підстави відсутні, то попередження про відповідальність доцільно робити обережно, роз'яснивши, що це лише обов'язок слідчого і він не означає, що свідка заздальгідь підозрюють в неправді.

В процесі допиту свідків у даній категорії кримінальних справ слідчими застосовують загальні тактичні прийоми в залежності від ситуації. Особливо треба відмітити першочергове завдання слідчого під час допиту свідка - встановлення психологічного контакту. Як справедливо відзначає В.О. Коновалова: "Ключем до встановлення психологічного контакту є визначення мотиву свідчень. Це дозволяє у багатьох випадках зрозуміти психологічний настрій допитуваного і спрямувати його у необхідне русло шляхом роз'яснення важливості одержуваної від нього інформації, етичних вимог до допитуваного у зв'язку з його роллю у здійсненні правосуддя, розкриття і попередження злочинів" [8, с.98]. Із зазначених вище особливостей допиту певних категорій свідків можна визначити типові мотиви надання ними неправдивих свідчень. При цьому доцільно розділити мотиви неправдивих свідчень у бік пом'якшення вини підозрюваного, та, навпаки, - у бік повної або часткової обмови.

Мотивами неправдивих свідчень та утаювання відомих фактів з боку свідків у справах про злочини, передбачені статтями 210 і 211 КК, з метою пом'якшення (повного спростування) вини підозрюваного можуть виступати: а) побоювання ускладнень на роботі внаслідок службової залежності від винної у порушенні бюджетного законодавства особи; б) побоювання за особисту безпеку себе і своїх близьких у разі погроз із боку підозрюваного чи його співників; в) особисті дружні

стосунки або родинні зв'язки з винною особою; г) добросовісна омана в особистості підозрюваного; д) намагання приховати власні службові (професійні) промахи в разі, коли ці промахи призвели (полегшили) до вчинення злочину або перешкоджали його виявленню; е) власна корисна або кар'єристська зацікавленість, у випадках, коли свідок-підлеглий очікує службового росту, інших привілеїв по службі, матеріальної винагороди від службової особи, винної у злочинному порушенні бюджетного законодавства, в якості "подяки" за неправдиві свідчення.

Мотивами неправдивих показань свідків у бік повної чи часткової обмови підозрюваного зазвичай виступають: а) негативне відношення до службової особи (помста за службові конфлікти, особиста неприязнь і т.п.); б) особиста кар'єристська зацікавленість у випадках, коли свідок розраховує на усунення "конкурента" по службі і власне підвищення; в) намагання приховати власні промахи по службі у випадках, коли особа силкується "звалити" власну вину на підозрюваного, приховати неправильність висновків проведеної нею ревізії (перевірки) і т.п.

У зв'язку з цим слідчому рекомендується ретельне вивчення особистості свідка та його відношення до підозрюваного як під час підготовки, так і безпосередньо при проведенні допиту.

Анкетування слідчих та узагальнення кримінальних справ свідчить про те, що при допиті свідків найчастіше застосовуються наступні докладно описані в криміналістичній літературі тактичні прийоми: використання протиріч між показаннями свідка та іншими доказами в справі (46 % опитаних слідчих); встановлення причин неправдивих показань та прийняття заходів по їх усуненню (45 %); роз'яснення реальності притягнення свідка до кримінальної відповідальності за свідомо неправдиві показання (28 %); використання внутрішніх протиріч в показаннях (27 %); використання позитивних якостей особи (11 %).

З вищевказаного можна зробити наступні висновки.

1. Тактичні особливості допиту підозрюваних (обвинувачених) і свідків у справах про бюджетні злочини, пов'язані з характером обставин, що складають предмет допиту, а також особистісними рисами і службовим (професійним) положенням осіб, які піддаються допиту. Доцільність використання одного або декількох відомих криміналістичній науці тактичних прийомів допиту підозрюваних у справах про злочинні порушення бюджетного законодавства залежить, перед усім, від позиції допитуваного, яка визначає відповідну тактичну ситуацію.

2. Особливості допиту свідків у справах про бюджетні злочини залежать від займаних ними посад, характеру службової діяльності та відношення до підозрюваного. У зв'язку з цим у справах про злочинні порушення бюджетного законодавства доцільно виділяти певні категорії свідків. Основними факторами, які впливають

на характер їх показань і на вибір найефективніших тактичних прийомів допиту, е: службова залежність від порушників бюджетного законодавства; особисте відношення до підозрюваного; наявність певних порушень своїх службових обов'язків з боку самого свідка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закатов А.А. Ложь и борьба с ней – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1984 –191 с.
2. Бахін В.П., Весельський В.К. Тактика допиту: Навчальний посібник. -К.: НВТ "Правник", 1997. –64 с.
3. Шепитько В.Ю. Теоретические проблемы систематизации тактических приемов в криминалистике. -Х.: РИП «Оригинал», 1995. –200 с.
4. Соловьев А.Б. Использование доказательств при допросе на предварительном следствии: Методическое

пособие. -М.: ООО Изд-во «Юрлитинформ», 2001. –136 с.

5. Порубов Н.И. Тактика допроса на предварительном следствии: Учебное пособие. -М.: БЕК, 1998 –208 с.
6. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти). -К.: НА-ВСУ НВТ "Правник", 1999 –125 с.
7. Питерцев А.А., Степанов А.А. Тактика допроса на предварительном следствии и в суде. -СПб.: Питер, 2001. –160 с.
8. Коновалова В.О. Правова психологія: Навч. посібник. -Х.: Основа, 1996. –184 с.

Надійшла до редколегії 04.12.2002

СТЕПАНЮК Р.Л. ОСОБЕННОСТИ ДОПРОСА ПО ДЕЛАМ О ПРЕСТУПНЫХ НАРУШЕНИЯХ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Рассматриваются тактические особенности допроса лиц, совершивших преступления, предусмотренные статьями 210 и 211 УК Украины, а также свидетелей. Анализируются недостатки, встречающиеся в практической деятельности; формулируются практические рекомендации по подготовке и проведению допроса подозреваемых в типовых тактических ситуациях. Указывается круг лиц, которые могут быть свидетелями по делам данной категории, определяется предмет допроса каждой категории свидетелей и наиболее эффективные тактические приемы его проведения.

STEPANJUK R.L. FEATURES OF INTERROGATION ON CASES ABOUT CRIMINAL VIOLATIONS OF THE BUDGETARY LOCAL LAW

The tactical features of interrogation of faces making crime, foreseen clause 210 and 211 CC of Ukraine, and also attests are estecmed. The lacks meeting in practical activity are analyzed; the practical guidelines on opening-up and realization of interrogation suspected in standard tactical situations are stated. The circle of persons is underlined, which one can be the attests on the given category, the subject of interrogation of each category of the attests and most effective tactical methods of its realization is determined.

А.Ю. СТЕЦЕНКО

Національний університет внутрішніх справ

УДК 343.102(477)

ОБНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ ЯК НАГАЛЬНА ПОТРЕБА СЬОГОДЕННЯ

Розглянуті актуальні питання подальшого реформування діяльності органів досудового розслідування, викладені пропозиції щодо вдосконалення існуючих форм провадження по кримінальних справах: дізнання та досудового слідства. Змодельована побудова системи органів розслідування з урахуванням запропонованих змін порядку їх процесуальної діяльності.

Зміни та доповнення чинного кримінально-процесуального законодавства України, які відбулися у

перші роки нового тисячоліття і зумовили корінне оновлення усього судоустрою – яскраве свідчення піклу-